Tursınbaev Amangeldi

Innovaciyalıq texnologiyalar universiteti asistent oqıtıwshısı

“AMANBAY BATıR” DÁSTANıNıŃ MORFOLOGIYALıQ ÓZGESHELIGI HÁM FRAZEOLOGIYALıQ SÓZ DIZBEKLERINIŃ QOLLANıLLıWı HAQQıNDA

Qaraqalpaq ádebiyatı, sonıń ishinde qaraqalpaq folklorındaǵı dástanlar óziniń tematikası boyınsha bir qansha toparlarǵa bólinedi. Atap aytqanda, batırlıq, el-jurt, turmıslıq h.t.b. Solardıń ishinde Amanbay batır dástanı da qaharmanlıq dástanı bolıp, onda el-jurtınan súrginshilikte júrgen batır obrazı súwretlenedi. Bul dástan Qıyas jıraw Qayratdinov repertuarında atqarıladı hám bul dástandı 1959-jılı Artıq Karimov jazıp alǵan. Bul dástan qaharmanlıq haqqındaǵı dástan bolıp esaplanadı. Biz jumısımızdıń bul bóliminde dástannıń morfologiyalıq ózgesheliklerin analizleymiz. Yaǵnıy dástan qatarlarında qollanılǵan sóz shaqaplarınıń qollanılıw órisi haqqında izertlew jumısımızdı alıp baramız. Bul dástan tómendegi qatarlardan baslanadı:

Ertede áyyem zamanda,

Jarǵa soǵıp bárqulla,

Xalıq ezilgen tabanda,

Kúshi jetken qolaylap,

Suǵanaq qolı jaǵamda,

Asa kúshli adam joq,

Bayqap kórsem saǵamda[1]... (143-bet)

Bul keltirilgen qatarlar dástannıń baslanıwı bolıp esaplanadı. Dástanda keltirilgen qatarlarǵa dıqqat penen qarasańız, onda bir qansha sóz shaqaplarınıń ónimli qollanılǵanlıǵın kóriwińiz múmkin. Atap aytqanda, “erte, áyyem zaman, bárqulla” sózleri waqıt mánisin bildiriwshi ráwish sóz shaqapları bolatuǵın bolsa, “kúsh, xalıq, taban, jarǵa, qol, jaǵa, adam” sıyaqlı sózler atlıq sóz shaqabına mısal bola aladı. Atlıq sóz shaqabı ǵalabalıq, menshikli, abstrakt mánili atlıqlar sıyaqlı bir qansha túrlerge bólinedi. Bul keltirilgen atlıq sóz shaqapları bolsa, ǵalabalıq atlıqlar bolıp esaplanadı.

Dástannıń baslamasında tiykarınan qaraqalpaq xalqınıń qıpshaq dalalarına kelip qonıslasıwı hám sol qonıs basıp el bolıp qáliplesemen degengi aralıqqa shekem kórgen-keshirgenleri bayan etiledi. Sonday-aq, dástannıń bul bóliminde qaraqalpaq xalqınıń ózge jerlerge ketip qonıs basıwında kórgen azapları, qatar-qurbıları menen bir dasturxanda tabaqlas bolıw buyırmaǵan jarlı xalıq turmısı sóz etiledi. Bas qaharman janaydı súwretlewden dástan dawam ete beredi. qaraqalpaqtıń qıpshaq ruwına tiyisli bolǵan bul adam qısı-jazı qara miynet penen ter tógip hadal qarnın toydırıp júrgen adam. Ol jaz ayı baslanıwınan atızına qawın egedi hám awılında ataqlı Janay qawınshı degen ataqtı alǵan.

[1] Qaraqalpaq folkloru. Kóp tomlıq. 27-42 tom. 143-bet.

Janay ekken qawınlar xalıqtıń azda bolsa qarnın toydırıwǵa xızmet qıladı, ol eginleri pisip jetiliskennen keyin awıl adamların qawın jewge mirat etip olarǵa da pisikten úlesetuǵın saqıy adam sıpatında súwretlenedi. Aradan aylar, jıllar ótedi. Bul xabar xannıń qulaǵına jetip baradı. Yaǵnıy xalıq arasında Janay haqqında tarqalıp atırǵan unamlı pikirler xanǵa jaqpay, kim eken ol xanǵa salıq tólemesten xalıqqa usınatınday dep qáhárlenip onıń aldına óz láshkerlerin jiberedi. Xan Janaydıń aldına barıp eki ese salıq tólew ushın párman beredi. Jarlı xalıq kózlerine jas alıp xannıń bergen pármanına boysınbastan basqa shara tappaydı.

Kózlerin jas penen juwdı,

Qayǵısın quwanısh quwdı,

Hayalı da júkli eken,

Tań qalǵanday bir ul tuwdı,

Jıl ayaǵı eken sol ay,

Túri batırlıqqa qolay,

Eldi jawdan saqlaǵay dep,

Atın qoyıptı Amanbay.

Álqıssa sol waqıtta,

Xabardar bolǵan xalıqqa,

Ótirik penen anıqqa,

Xabardar shıǵın, salıqqa,

Xalıq meńgergen mınalar eken. (143-bet)

Keltirilgen qatarlarǵa názer salıp qaraymız. Bunda tiykarınan, “xabar, xalıq, salıq, el, jıl, hayal, qayǵı, quwanısh, kóz, jas, ul, waqıt” sózleri atlıq sóz shaqapları bolıp esaplanadı. Sonıń menen birge, “penen, eken” sózleri kómekshi sóz shaqapları. Olar qosıq qatarlarında tásirlilik sheńberdi keńeytiw maqsetinde qollanılıp tur.

Sol waqıtlarda qaraqalpaqlardıń arasında Ernazar túlki, Tólegen biy, Pazılbek, Payız, Orınbay, Sanmurın, Torǵay, Tolıbay Xiywǵa qatnap qaraqalpaqlardı basqarıp júretuǵın biylerden bolǵan. Bul keltirilgen biylerdiń atları adam atları bolǵanlıǵı sebepli menshikli atlıq boladı. Dástan qatarlarında adam atların bildiriwshi menshikli atlıqlar menen qosa, jer-suw atamaların bildiriwshi menshikli atlıqlar da ushırasadı.

Tolıbaydıń joq teńi-tayı,

Dálilleseń alar ayıń,

Xan sózlerin qabıl alıp,

Ósken eken abırayı,

Neshshesini sóz benen janıdı,

Biy de sózinen tanıdı,

Ádil sóyledi jasqanbay,

Seskendirdi ***Xiywa*** xandı. (143-bet)

Joqarıda aytıp ótkenimizdey jer-suw atamaların bildiriwshi menshikli atlıq sózler de dástan qatarlarında siyrek bolsa da ushırasadı. Atap aytqanda bul qatarlarda “Xiywa” menshikli atlıǵı qollanılǵanlıǵın kóriwimiz múmkin.

Jolǵa tiktirip qara úy,

Ernazar túli, Tóle biy,

Xalıq biylewge qardar eken,

Pazılbek, Payız, Orınbay,

Sánmurın Torǵay, Tolıbay

Xiywaǵa shayıp bir tınbay,

Qaraqalpaqtıń sárdarı eken. (144-bet)

Jáne de “qabıl qılıw, tanıw, sóylew” sıyaqlı adamnıń qanday da bir is-háreketine baylanıslı qollanılatuǵın feyil sóz shaqapları da kózge taslanadı.

Sol waqıtlarda Xiywa xanı Tolıbaydı júz bası etip saylaydı. Ol Xiywa xanına jaǵınıp júredi. Sol waqıtlarda Xiywa xan Serǵazı xan bolıp, ol Tolıbay menen Torǵaydı jasawıl etip saylaydı, al Tólegen bolsa júz bası boladı. Olar birgelikte xan menen qosılıp xannan úzliksiz salıq jıynap, olarǵa azap berip otıradı. Bul jerde tilge alınıp atırǵan “Tolıbay, Serǵazı, Torǵay, Tólegen” atları dástan qaharmanlarınıń atları bolıp esaplanadı. Bular menshikli atlıqlar bolıp, adamnıń atın bildiredi.

Til biliminde sózlik quramnıń ayrıqsha bir toparı sıpatında tanılatuǵın frazeologizmler haqqındaǵı mashqala erteden til ilimpazlarınıń dıqqatın ózine ornılı túrde awdarıp kiyatır. Qaysı tildi alıp qarasaq ta onıń sózlik quramında tek jeke sózler ǵana emes, al jeke sózlerdey pútin mánini ańlatıwshı bir neshe sózlerden quralǵan sóz dizbekleri de belgili orındı iyeleydi. Bul sózlik qatlam nominaciyalıq atama sıpatında tanılatuǵın basqa birliklerden funkcionallıq xızmeti, payda bolıwı hám jasalıwı, dúzilisi, sonday-aq, sóylew aylanısında qollanılıwı boyınsha ózine tán ózgesheliklerge hám ayrıqshalıqlarǵa iye. Frazeologiyalıq sóz dizbekleri semantikalıq jaqtan da, emocionallıq-ekspressivlik ótkirligi jaǵınan da tildiń qaymaǵı, maǵızı sıpatında tanılıwı menen bir qatarda hárqanday milliy tildiń ózgeshe leksikalıq-semantikalıq baylıǵı bolıp ta kórinedi.

Dástanda qollanılǵan frazeologiyalıq sóz dizbekleri hám olardıń qollanılıw órisi, mazmunı hám mánisi haqqında mısalı:

Erte-erte zamanda,

Jarǵa soǵıp bárqulla,

Xalıq ezilgen tabanda,

Kúshi jetken qolaylap,

Suǵanaq qolı jaǵamda,

Asa kúshli adam joq,

Bayqap kórsem saǵamda,

Shalqıp ótken bir jan joq,

Inim menen aǵam da.

Mákán tappay shuwlastı,

Nálet aytıp xanlarǵa. (143-bet)

Keltirilgen qatarlardaǵı “Xalıq ezilgen tabanda” sózi frazeologiyalıq sóz dizbegi bolıp esaplanadı. Awıspalı mánide qollanılǵan bul frazeologiyalıq sóz dizbegi sol dáwirdegi xalıqtıń ezilgeni, azap shekkeni, patshanıń xalıqtı qıynaǵanı haqqındaǵı túsiniklerdi ańlatıp kelgen.

Jalınsań da zar jılap,

Tartpaydı qatar hám sanǵa.

Belli mákán bolmaǵan,

Ótken menıń babamda.

Anda-mında qańǵalap,

Bulaǵay dawıl-sıranda,

Qazan-tabaq arqalap,

Ámiw boyın jaǵalap,

On jıl uday jol júrip,

Kelip mákán basıptı,

Qıpshaq degen qalaǵa. (154-bet)

Bul jerde keltirilgen “dawıl-sıranda” sóz dizbegi kúnniń qáhárlenip, átirapta samal, dawıl bolıp atır degen mánini ańlatıp tur. Túrkiy tilleri, sonıń ishinde qaraqalpaq tili de sózlik quramda ayrıqsha topar bolıp tanılatuǵın frazeologiyalıq sóz dizbeklerine oǵada bay. Haqıyqatında da,

frazeologizmler óziniń obrazlılıǵı, tereń mániligi menen kózge túsetuǵın hárbir millet tiliniń ózgeshe bir kórinisi bolıp tabıladı. Erte dáwirlerden beri xalıq tilinde qollanılıp kiyatırǵan frazeologizmlerdiń ózine tán ekspressivlik boyawları, tereń mánililigi hám tásirsheńligi aytılayın degen pikirge funkcionallıq jaqtan dállik hám ózgeshe bir tús beredi. sonlıqtan da, frazeologizmler kórkem shıǵarmada súwretleniwdiń leksikalıq-semantikalıq, stilistikalıq qurallarınıń biri sıpatında keńnen qollanılıp kiyatır.

Frazeologizmler bir neshe sózlerdiń jıynaǵınan quralǵanı menen dara-dara sózler sıpatında qaralmaydı. Quramındaǵı barlıq sózler jıynalıp bir mánini ańlatıp keledi.Frazeologizmlerdiń quramındaǵı hár qanday orınsız ózgeris frazeologizmniń semantikalıq jaqtan da, grammatikalıq jaqtan da buzılıwına alıp keliwi múmkin. Bul nárse frazeologizmdi onıń neshe sózden turıwına qaramastan, leksikalıq bir birlik sıpatında qarap, sózlik quramnıń ayrıqsha bir toparı retinde qarastırıwdı talap etedi.

Frazeologizmler óziniń genetikalıq, funkcionallıq, qurılıslıq ayrıqshalıqları, semantikalıq sıpatı jaǵınan hár qıylı bolıp keledi. bul jaǵday frazeologizmniń izertlew obiyektin belgilewde biraz qıyınshılıqlardı tuwdıradı. Usıǵan baylanıslı elege shekem frazeologizmlerdi onıń sózden hám basqa da sóz dizbeklerinen tiykarǵı ayırmashılıǵın belgilew, semantikalıq túrleri hám olardıń klassifikaciyası haqqındaǵı máseleler túrlishe qaralıp, túrlishe sheshilip kelmekte.

Frazeologizmler óziniń leksikalıq-semantikalıq sıpatına qaray júdá quramalı qubılıs bolıp esaplanadı. Olarda idiomatizm, emocionallıq-ekspressivlik belgileri menen tildegi basqa sózler hám sóz dizbeklerinen ayırılıp turadı. Frazeologizmlerdiń bul ózgeshe bir ózinshelik sıpatı olardıń tilde uzaq dáwirler dawamında ómir súriwine sebepshi boladı. Emocionallıq – bul bizdi qorshaǵan qubılıslarǵa, háreketlerge, zatlarǵa sezim arqalı berilgen subiyektivlik baha. Onı bárqulla frazeologizmlerdiń mánisinen tabıwǵa boladı[2].

Bay, iyshanda ádalat,

Ash-arıqqa qıyamet,

Tolıbaydan inayat,

Qasında qanlı dar boldı. (144-bet)

Dástannıń tiykarǵı bólimi usı qatarlardan baslanadı. Elge Tolıbay basshı etip saylanǵannan keyin ol xalıqtı óz bilgeninshe basqara baslaydı. Biyshara xalıqtıń jazı boyı ekken eginlerinen de, tapqan bir tıyınlıq aqshalarınan da salıqtı asırıp alıp otırdı. Sonday-aq, joldan ótip baratırǵan biytanıs atlılardı da jawgerleri menen tonap qaltasın qappaytırıp otırdı. Bunday ayawsız eziwshilikke xalıq shıdam bermesten artıq sharası joq edi. Bul qatarlarda kózge taslanıp turǵan “ash-arıqqa qıyamet”, “qasında qanlı qar” frazeologiyalıq dizbekleribolıp esaplanadı. Solardan “ash-arıqqa qıyamet” frazeologiyalıq dizbegi jarlı xalıqtıń basına túsken qıyınshılıqtı ańlatadı. Al, “qasında qanlı dar” frazeologiyalıq dizbegi bolsa, sol dáwidegi patshanıń ádalatsızlıqları sebepli nahaqtan qurban bolǵan insanlar hám olardıń basları kesilgenligin kórkemlep beriw maqsetinde qanlı dar dizbegin qollanǵan.

[2] Кайдаров А.Т. особенносты стилистического употребления синонимных и вариантных фразеологизмов в уйгурском литературном языке. – Исследования по тюркологии. – Алма-ата, 1969. – С. 158.

Lingvistikalıq ádebiyatlarda frazeologiyalıq sóz dizbekleri «idioma» degen termin menen belgili bolıp keldi. Onıń mazmunı, sıpatlaması frazeologiyalıq sóz dizbekleriniń quramı, ondaǵı komponentlerdiń pútin mánige qatnası máselesi tek sońǵı waqıtları ǵana ayrıqsha ilimiy izertlewlerdiń obiyekti bola basladı.

Ilimiy izertlewler tájiriybesinde frazeologizmlerdiń dúzilisi boyınsha eń tiykarǵı eki grammatikalıq tipke ajıratıw kóbirek kózge taslanadı: sóz dizbegi túrindegi frazeologizmler, gáp túrindegi frazeologizmler[3]. Frazeologizmlerdiń dúzilisin, formaların úyrenbey turıp, olardıń tábiyatın, ózine tán bolǵan ózgesheliklerin sıpatların anıqlaw qıyın. Sonlıqtan da, frazeologiyalıq sóz dizbekleriniń leksikalıq-semantikalıq tárepi menen bir qatarda olardıń grammatikalıq dúzilisin anıqlaw áhmiyetli máselelerdiń biri bolıp esaplanadı. Frazeologiyaǵa arnalǵan kóplegen miynetlerde tiykarınan sóz dizbegine teń bolǵan frazeologizmlerge kewil bólingen. Al, gápke teń frazeologizmler elege shekem hár tárepleme úyrenilmey atır. Rus til bilimine V.V.Vinogradov, N.M.Shanskiy, A.Kunin, V.P.Jukov, T.Taranenko sıyaqlı alımlardıń miynetlerinde gápke teń frazeologizmler sóz boladı. R.A. Bayramov gápke teń frazeologizmlerdi (frazemalardı) ekige: xabar hám soraw gáplerge ajıratadı[4]. Qazaq tilindegi frazeologizmlerdi R.E.Jaysakova grammatikalıq dúzilisi jaǵınan úyrene otırıp, olardı morfologiyalıq tárepten atawısh frazeologizmler, ráwish mánili frazeologizmler, feyil mánili frazeologizmler, úndew mánili frazeologizmler hám shtamp frazeologizmlerge böledi[5]. Ózbek tilinde gápke teń frazeologizmler grammatikalıq tárepten Sh.Raxmatullaevtıń bir qatar miynetlerinde úyrenilgen. Ol gápke teń frazeologizmlerdi dúzilisine qaray jay hám qospa gáp túrindegi [6]frazeologizmlerge böledi. Jay gáp túrindegi frazeologizmlerdi gáp aǵzalarına sáykesligi tárepinen, al qospa gáp túrindegi frazeologizmlerdi dizbekli hám baǵınıńqılı baylanısı tárepinen ajıratadı[7]. Q.Xakimov ózbek tilindegi jay gp túrindegi frazeologizmlerdiń bóleklerıniń óz aldına sintaksislik xızmette keliwin kórsetedi.

Frazeologiya túrkiy til biliminde ótken ásirdiń ortalarınan baslap arnawlı izertlew obiyektlerine aylandı. Túrkiy tillerdiń frazeologiyası máselelerin izertlew tariyxında salmaqlı izertlewshiler sıpatında, bizíń kózqarasımızdan, belgili tyurologlar S.K.Keńesbaev hám

[3] Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М., 1969. – С. 99; Чернишева И.И. Фразеология современного немецкого языка. – М., 1970. – С. 39; Мамулия И.В. Идиоматические выражения в турецком языке (в сопост. с грузинским) АКД. – Тбилиси, 1971. – С. 20; Бердимуратов Е. Ҳәзирги қарақалпақ тили. Лексикология. – Нөкис, 1994. – Б. 146-149.

[4] Молотков А.И. Форма фразеологии – Вопросы фразеологии и ее изучение Сев.запад. книж. изд. 1967. – С. 184.

[5] Байрамов Р.А. Некоторые вопросы азербайжанской фразелогии //Вопросы фразеологии. Т., 1961. Вып. 106. – С. 120. Жайсакова Р. Семантико-грамматическая структура фразеологизмов в казахском языке. – Алма-ата, 1980. – С. 17-18.

[6] Рахматуллаев Ш. основные разновидности грамматического строения глагольных фразеологических единиц. // Вопросы фразеологии. – Тошкент, 1957, Вып. 104. – Б. 131.

[7] Ҳакимов. Қ. Ўзбек тилидаги сода гап қолипли фразеологизмларнинг зарурий бириктирувчанликлари: филол. Фанлари номзоди дисс… автореф. – Тошкент, 1994. – Б. 20.

Sh.U.Raxmatullaevlardı tilge alsaq boladı. Olardıń bul másele boyınsha arnawlı izertlewleri túrkiy frazeologiyasınıń payda bolıwı hám rawajlanıwında úlken ról atqardı[8].

Nıshana qalǵan Janaydan,

Kemlikten júzi sarǵayǵan,

Endigi sózdi baslaymız,

Jurtta qalǵan Amanbaydan. (145-bet)

Neshshe jıl baylandı baǵı,

Bilindi qarası-aǵı,

Qınnan tar bolıp soqpaǵı,

Jılap-sıqlap Amanbay,

Ótti on bir jastıń shaǵı,

Kórgen janlar seskenip,

Jayıldı xalıqqa ataǵı. (146-bet)

Joqarıdaǵı qatarda keltirilgen “júzi sarǵaydı” frazeologiyalıq dizbegi tiykarınan alǵanda, “qıynalıw” degen mánini ańlatadı. “bilindi qarası-aǵı” frazeologiyalıq dizbegi bolsa, insannıń ishindegi jaqsı-jaman qásiyetlerdiń biliniwi mánisin ańlatadı. Amanbay batır endi ǵana erjetip on bir jasına tolǵan waqtında onıń batırlıǵı, qorqpaslıǵı xalqına járiya boladı. Sonday-aq, onıń júzinen-aq batır ekenligi sezilip turadı. Bul xabar xannıń qulaǵına jetip baradı hám xannıń ǵázebi kelip batırdı darǵa asıwdı buyıradı. Bul xabar Janaydıń qulaǵına jetip baradı, xalıq ta óz batırınıń xannıń qolında biygúna ólip ketiwine jol qoymastan tezirek bası amanshılıǵında elinen ketip, janınınıń aman qalıwın soraydı. Sonda basına músápirlik túsip tún yarımında Amanbay batır elinen shıǵıp ketiwge májbúr boladı.

Túsinbey qara-aǵına,

Áyne pesin waǵında,

Jaqınlap keldi jas bala,

Házireti Nurdıń daǵına. (146-bet)

Amanbay batır jol júrip baratırıp bir shopanǵa kózi túsedi hám janına sırlas jan tawdım dep shopannıń aldına barıp hal-ahwal sorasadı. Sonda shopan balanıń júzine názer salıp, sen bizíń eldiń adamına uqsmaysań, qaysı jerden keldiń, maqsetiń ne dep soraydı. Sonda Amanbay batır Xiywa xanı ata-anasın jazıqsız óltirgenligin hám de ózi de sol zulımlıqlardan qashıp usı payansız

[8] Ройзензон Л.И., Малиновский Е.А., Хаютин А.Д. Очерки по истории становления фразеологии как лингвистической дисциплины. – Самарканд, 1975. – Б. 5-70. Малиновский Е.А. История изучения провлем фразеологии в русском языкознании. – Тошкент: «Фан», 1991. – С. 5-92.

shóllerge kelip qalǵanlıǵın aytadı. Amanbay batır bararıma jerim batarıma kólim joq, sizge perzent bolayın dep soranadı. Sonda shopan Amanbayǵa rexmi kelip men bir baydıń qolında xızmet jasaytuǵın shopan bolaman. Meni atam usı bayǵa qırıq jıl shopanıń boladı dep qarızǵa tastap ketken. Jaqında qırıq jıl toladı sol gezde sen meniń ornıma shopan bolıp baydıń qoyların, malların baǵıp qalarsań bálkim men sen haqqıńda bayǵa bir awız aytıp kóremen dep aytadı. Shopan xızmet etetuǵın baydıń atı Qayırsız bay bolıp, onıń mal-dúnyasınıń shegi joq, halları da kóp bolıp biraq bir tırnaqqa zar edi. Sonda shopannıń oyına sen Qayırsız bayǵa perzent bol, onıń perzenti joq diydi. Sol waqıtlarda Qayırsız bay shopanınıń aldına mallarınan xabar alayın dep kelip qaladı hám de sonda shopan bayǵa Amanbay haqqında aytıp beredi. Qayırsızbay Amanbaydan bul jerge kelgendegi maqsetińdi ayt dep onnan jol bolsın soraydı.

-Quday baqlaǵay bendesin,

Bizińdey dúnyaǵa kelmesin,

Eki awız sawalım bar,

Bay baba, oylanıń, sheshiń.

Jaraǵan narday sawlatıń,

Ilayıqlap qoyǵan atıń,

Búytip qayda jasadıńız,

Jatırqap adamnıń áwladın? (157-bet)

Joqarıda keltirilgen “eki awız sawalım bar” degen frazeologiyalıq dizbegi awızdıń ekew ekenligin emes bálkim, “sóylew” degen mánisti ańlatadı.

Usı sózlerdi Amanbay aytıp bolǵannan keyin, biraz oylanadı da dárriw juwap qayataradı. Ol eger men bul balanı ózime perzent etip alsam kúnlerdiń kúni tuwıp baylıǵıma, húkimetime iye shıǵadı, meniń basımdı bálege qoyadı dep qorqıp onı bala qılıp ta, shopan qılıp ta alǵısı kelmeydi. Balanı izine eki jasawıl ertip bes kúnlik saparǵa jiberedi. Olar jol júredi jol júrse de mol júrip aqırı altı ay ishinde Buxara menen Samarqandtı tınbay aylanıp mákán etedi. Jankent degen jerge kelgende onıń aldınan Jiyenqul isimli bir adam shıǵadı. Onı elinde Jiyen jıraw der edi. Jiyenqul da óz elinen qashıp súrginletip usı jerlerge kelip qalǵan edi. Ol Amanbay batırǵa ózi haqqında aytıp beredi.

Dástan usınday qatarlar menen dawam ete beredi. Hár bir dástanda berilgen frazeologiyalıq dizbekler dástan qatarlarınıń kórkemlik ózgesheliklerініń artıwına, ósiwine xızmet etip kelgen.

Pydalanılǵan ádebiyatlar

1. Qaraqalpaq folkloru. Kóp tomlıq. 27-42 tom. 143-bet.

2. Кайдаров А.Т. особенности стилистического употребления синонимных и вариантных фразеологизмов в уйгурском литературном языке. – Исследования по тюркологии. – Алма-ата, 1969. – С. 158.

3. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – М., 1969. – С. 99; Чернишева И.И. Фразеология современного немецкого языка. – М., 1970. – С. 39; Мамулия И.В. Идиоматические выражения в турецком языке (в сопост. с грузинским) АКД. – Тбилиси, 1971. – С. 20; Бердимуратов Е. Ҳәзирги қарақалпақ тили. Лексикология. – Нөкис, 1994. – Б. 146-149.

4. Молотков А.И. Форма фразеологии – Вопросы фразеологии и ее изучение Сев.запад. книж. изд. 1967. – С. 184.

5. Байрамов Р.А. Некоторые вопросы азербайжанской фразелогии //Вопросы фразеологии. Т., 1961. Вып. 106. – С. 120. Жайсакова Р. Семантико-грамматическая структура фразеологизмов в казахском языке. – Алма-ата, 1980. – С. 17-18.

6. Рахматуллаев Ш. основные разновидности грамматического строения глагольных фразеологических единиц. // Вопросы фразеологии. – Тошкент, 1957, Вып. 104. – Б. 131.

7. Ҳакимов. Қ. Ўзбек тилидаги сода гап қолипли фразеологизмларнинг зарурий бириктирувчанликлари: филол. Фанлари номзоди дисс… автореф. – Тошкент, 1994. – Б. 20.

5. Ройзензон Л.И., Малиновский Е.А., Хаютин А.Д. Очерки по истории становления фразеологии как лингвистической дисциплины. – Самарканд, 1975. – Б. 5-70. Малиновский Е.А. История изучения провлем фразеологии в русском языкознании. – Тошкент: «Фан», 1991. – С. 5-92.